

نقش الگویی زیارت در تربیت اسلامی

نقش الگویی زیارت در تربیت اسلامی «زیارت» آنچنان که در کتب لغت آمده به معنای «دیدار کردن و قصد و آهنگ چیزی کردن» است. (۱) زیارت در لغت از ریشه «زار - یزور - زیاره - مزارا - زوارا» به معنی «ملاقات کردن و به دیدار کسی رفتن» آمده است. (۲)

(زائر کسی است که آهنگ و قصد دیدار با مزور را دارد و به سوی محبوب تمایل دارد. (۳)

پس زیارت در اصطلاح به معنی دیدار کردن از شخص بزرگ و حضور در نزد آن به قصد ملاقات و تحیت گفتن است و این امر میان انسانها موضوعی روزمره و عادی است، ولی در مورد انبیا و ائمه هدی «علیه السلام» جایگاه خاصی دارد که حاکی از (ظهور عشق و محبت و مرز فرمانبرداری و اطاعت است. (۴)

کسانی که واله و شیدای محبوبی هستند، هر آن مترصدند که در محضر دوستدار خود حضور به هم رسانند و محبت و عشق خود را، همراه با عرض ادب ابراز نمایند.

به طور کلی، دیدار از شئون محبت و دوستی است و در عین حال بر محبت نیز می افزاید.

انسان برای ابراز محبت خود به خداوند دعا می خواند و برای بیان محبت نسبت به پیشوایان دینی و علما و رجال سیاسی و اجتماعی، به زیارت آنان می رود و آنچه که روح اسلام و مکتب تشیع را تشکیل می دهد، همین عشق به خداوند و محبت به اهل بیت عصمت و طهارت است. در حدیث داریم که

«هل الدین الا الحب و البغض»

آیا دین چیزی غیر از حب و بغض است؟ ●

اصل دیدار و دیدن از خاصیت اجتماعی بودن انسان سرچشمه می گیرد. یعنی انسان به طور ذاتی و فطری موجودی اجتماعی است و لذا یکی از ارکان جوامع بشری همین دیدارهاست، چون در اثر دیدار، تفاهم ایجاد می شود. دیدار باعث علاقه درونی می شود و علا

قه درونی هم عامل مهم دیدار است و در حقیقت یک رابطه متقابل وجود دارد، به خصوص اگر دو انسان سنخیت روحی داشته باشند، در موقع دیدار یکدیگر را جذب می کنند، اما اگر سنخیت نداشته باشند، یکدیگر را دفع می کنند

آفرینش انسان، مجموعه ای از جسم و روح یا ماده و معناست و دیدار که یک فعل جسمانی است، در روحیه او اثر می گذارد و انسان در اثر دیدار فیزیکی و جسمانی، احساس قرب روحانی می کند. بنابراین، اساس دیدار، نوعی اتحاد روحی و قرب معنوی و روحانی است و چون انسان دارای یک بعد مادی است، با نزدیک شدن جسم، قرب روحانی و معنوی را احساس می کند

انسان زائر به دیدار محبوب های والا یی که خداوند آنها را از نظر آفرینش در بهترین صورت قرار داده، می شتابد و اگر در این میان کسی بتواند زیارت حقیقی داشته باشد و وجود مبارک امام و مربی خود را با چشم بصیرت و دیده اخلاص ببیند، چنین دیداری اثری عمیق در جان و روح او خواهد داشت و لذت معنوی این دیدار، از بالا ترین نعمت های خداوند است. زیارت، حضور در اماکن مقدسه و تشریف در محضر اولیای خدا و ائمه دین «علیه السلام» است که مربیان واقعی انسانند و زائر با حضور جسم و جاننش در پیشگاه آنها، روح خود را در معرض تحولی عظیم قرار می دهد

زیارت برقرار کردن ارتباط قلبی با حجت خداست و زائر با قرار دادن خویشن خویش در حوزه روحانیت و فیض بخشی معصوم، بار معنوی و اخلاقی و تربیتی پیدا می کند و به سوی کمال قدم بر می دارد

پس به طور خلاصه، زیارت از نظر لغت به معنی دیدار و از نظر تعریف به معنی ابراز عشق و علاقه از طرف زائر به مزبور است،^۵ و البته یک ارتباط و جریان دو طرفه است

زیارت بزرگان دین یک امر طبیعی است، زیرا همچنان که انسان در ایام حیات آنها به دیدارشان می شتابد و به آنان احترام می گذارد، پس از رحلت یا شهادت نیز نسبت به مقابرشان ادای احترام می کند و این علاقه و انگیزه فطری نسبت به انسان های نمونه و برجسته و کامل در تمام افراد بشر وجود دارد

از طرف دیگر، زیارت، نوعی وسیله توسل به درگاه اولیای خدا و شفاعت این بزرگواران از ما نزد خداوند است، و نیز زیارت، نوعی دعاست که انسان به صورت غیر مستقیم و با واسطه با خداوند سخن می گوید و روح و روان خود را پاک می گرداند

زیارت به عنوان یک دیدار محبت آمیز در مورد فرزندان پاک رسول خدا «صلی الله علیه و آله و سلم» نیز سفارش شده چون همه ما وظیفه داریم که پیامبر و خاندان او را مورد تکریم و تعظیم قرار دهیم و زیارت فرزندان رسول خدا و ذریه او را به جا آوریم. چنان که قرآن کریم در این باره می فرماید

﴿قُلْ لَا اسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ اجْرًا اَلَا الْمُوَدَّةُ فِی الْقُرْبٰی...﴾ (۶...)

...ای رسول ما به امتت (بگو من از شما برای آن (ادای رسالت) اجری جز دوستی نسبت به نزدیکان (خویش) نمی خواهم)....

بطور اجمال از مفهوم زیارت در می یابیم که اگر انسان با معرفت و حب خالصانه به زیارت اولیای خدا برود، خداوند او را در مسیر کمال حرکت داده، زندگانش را همرنگ زندگی معصومان و در مسیر اطاعت و ولایت و محبت برگزیدگان الهی قرار می دهد و به این ترتیب او در زمره بندگان خاص خداوند قرار گرفته و مشمول این خطاب می شود

﴿يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمَطْمَئِنَّةُ* ارجعی الی ربک راضیه مرضیه فادخلی فی عبادی وادخلی جنتی﴾ (۷)

با نفس مطمئنه و آرامش یافته به سوی خدای خویش باز می گردد، درحالی که او از خدا راضی است و خداوند هم از چنین بنده ای خشنود است

در بررسی محتوای زیارات ما به این نتیجه می رسیم که کلمات و جمله های زیارتنامه ها، در حقیقت بیانگر تمام ابعاد تربیت در اسلام می باشد، و اگر زائر با معرفت و بینش عمیق به این مضامین عالی بنگرد، و این مفاهیم را از عمق جان و روح خود بیان نماید، و به تمامی معانی زیارت توجه کند، دستخوش تحولات عمیق باطنی خواهد شد و در واقع به یک معنا، انسان زائر باید پس از زیارت، خود را بیشتر به امام و اسوه و مزبور شبیه نماید و این شباهت در جهت روح و باطن، باعث ثمر بخش بودن زیارت انسان و پیدایش (اثرات معنوی در زائر می شود. ۸)

زیارت، «دیداری» است از «سرسوق دیدار» است و «زائر»، آن «مشتاق بی قرار دیدار» است

زیارت، «شستشوی جان است در «زال محبت». «غبار روبی دل» است با «نسیم ولا یت». نشان «معرفت» است و گامی است «برای کسب معرفت بیشتر»

زیارت، «موسم توبه» است و اصلاً خود «توبه». عاملی است برای «تزکیه نفس» و «قله انسان کامل» که «امام مزبور» مصدق اعلای آن است، نزدیک گشته ای. زیارت، «قرار گرفتن در حصن حصین توحید» و «امان از عذاب الهی» است

زیارت، ادای «اجر رسالت» است چرا که خود نشان «مودت» است

«قل لا اسئلكم علیه اجرا الا الموده فی القربی...» (۹) ...

...بگو (ای رسول ما) من از شما اجر رسالت جز این نخواهم که محبت و مودت در حق خویشاوندان (من) منظور دارید ...

زیارت، حضور «مرید» است در محضر «مراد»، حضور «غلام» در محضر «مولا». زیارت، «اعلام وفاداری» است نسبت به رهبر. «ابراز بیزاری» است از هر باطل و قرار گرفتن در «جبهه حق» که گیتی همواره صحنه نبرد حق و باطل است. «اعلان مواضع» است که زائر با هرچه مولا و امامش سرصلح و آشتی دارد، در سلم و صفا است و با هرچه و هرکس که امام را دشمن می دارد، دشمن است هرچند پدر یا فرزند یا برادرش ... باشد

(انی سلم لمن سالمکم و حرب لمن حاربکم) (۱۰)

من در صلح و سازش با هر که سر صلح با شما دارد و در جنگ با آنکه با شما سر جنگ دارد

زیارت «هجرتی» است «برونی» و بالا تر از آن «هجرتی درونی» است که شیفته ای دل سوخته، با طی راه های «خاکی» جان خویش برگرفته و به سوی مزار محبوب می آید تا با «هجرت از بدی ها و گناهان» به سوی «حسنات و طاعات»، تشبیه و تمثیل به او (پیدا کند). (۱۱)

زیارت، در دریای پرتلاطم دنیا بر کشتی نجات سوار شدن و چراغ هدایت را در ظلمات به دست گرفتن است

(ایمن من رکبها و یغرق من ترکها) (۱۲)

ایمن است هرکه بر آن سوار شود و غرق گردد هرکه آن را رها کند

«زیارت، «تجدید قوا» است برای پیمودن صراط مستقیم و برگرفتن «توشه و زادراه» برای سفری «دور و دراز»

زیارت «تفریح دل ها» است، گرچه با رنج سفر و «تعذیب جسم» قرین است. «تعظیم شعائر الهی» و نشانه «تقوای دل ها» است

(و من یعظم شعائر الله فانها من تقوی القلوب) (۱۳) ...

هرکس شعائر دین را بزرگ و محترم دارد، که این صفت دل های با تقوا است ...

زیارت، «اسوه» را همواره در پیش چشم داشتن است، حرکتی بر مبنای الگو و تاسی به اوست

زیارت ... اینها همه «زیارت» اند و زیارت، تنها اینها نیست و «زائر» آن انسان «عاشق عارف»، «مرید وفادار»، «محب تائب»، «محاسب متوسل»، «مطیع حاضر در صحنه»، «مهاجر و مجاهد»، «موحد متقی» و ... گرسنه محبت، تشنه ولا یت و شیفته امامت ... است که تمامی جانمایه و سرماییه خویش برگرفته و بر کف اخلاص نهاده و خانه و کاشانه و شهر و دیار ترک گفته و رنج سفر بر خویش هموار کرده، با قلبی مشتاق و جانی امیدوار آمده تا با حضور در محضر امام و مراد و ولی نعمت خویش و درک نور و فیض و کسب توش و توان، همچنان با بصیرت و قدرت و معرفت، بر صراط مستقیم توحید و با تمسک به کتاب و عترت، راه خویش را تا رسیدن به سرمنزل مقصود که همان «کمال انسانی» و «تقرب الی الله» است، طی کند

اگر می بینیم در طول تاریخ همواره حکام جائز از زیارت در هراس بوده اند و از زائرین بیمناک. اگر می بینیم که طاغوتی ستم پیشه چون متوکل و دیگران بارها و بارها آب بر مزار مقدسی چون تربت پاک حسین «علیه السلام» می بندند و زائرین را دست و پا می برند و به قتل می رسانند و ... همه و همه به خاطر وحشتی است که «امامان نار» و «پیشوایان کفر پیشه» از زیارت و از زائرین، (با آن ویژگی ها، داشته و دارند). (۱۴)

جایگاه زیارت در میان ملل ●

اگر دقیقاً به فلسفه زیارت مقابر و اماکن مقدسه در دنیای مسیحیت توجه شود، در می یابیم که هم اکنون دنیای به اصطلاح متمدن نه تنها خود را بی نیاز از زیارت نمی داند، بلکه فطرتاً ستایش و زیارت قبور مقدس را برای تشریف آلام دنیوی ضروری می داند.

زیارتگاه جایی است که انسان خالی از گرفتاری های تمدن جدید می تواند با کسی راز و نیاز کند و «درددل» خویش را با او در میان نهد و چون دوستی خالص و بی ریا، مکنونات قلبی خود را بیان کند. درک این واقعیت و نیاز فطری باعث شده است که در (کشورهای انگلستان، فرانسه و ایتالیا زیارتگاه های بزرگ که هر یک به نام خاصی معروفند وجود داشته باشد). (۱۵)

● دعا و زیارت

دعا، سخن گفتن با خداست و نیایش زبان خاصی است که ابعاد ناشناخته انسان را بیدار می کند. زیارت، دیدار معنوی با پیشوایان مکتب و راز و نیاز با آنهاست. در حقیقت، زیارت هم نوعی دعاست چون انسان به طور غیرمستقیم و از طریق واسطه های فیض، با خدا گفت و گو می کند و لذا دعاهایی که در زیارت بر زبان جاری می شود، زودتر مستجاب می گردد چون واسطه های فیض در پیشگاه خداوند بسیار محبوبند و خداوند به خاطر آنان، دعای زائر را مستجاب می گرداند.

بنابراین دعا، مناجات و سخن گفتن با خداوند است و زیارت، سخن گفتن با الگوها و راهنمایان راستین دین می باشد. اگرچه زیارت نوعی سخن گفتن با خداوند است، زیرا مخاطبین زیارت، همان پیغمبران و امامان بوده که آدمیان را به خداپرستی و مبارزه با بت درون و بیرون دعوت می کنند و در حقیقت، زیارت، سخن گفتن با واسطه های خداوند جهت رشد و تربیت و کمال انسان ها است.

دعا، حرکت در جهت خداشناسی و خودشناسی اوست و مقصود از زیارت، امام شناسی است که همان معرفه الله و معرفه النفس است.

● در دعا و مناجات شیعه، چهار عنصر اساسی

نیاز، عشق، آگاهی و مبارزه را می بینیم که در زیارات نیز همین ۴ بعد وجود دارد، لیکن در زیارات، کسانی را می خوانیم که در نیاز و عشق به الله و آگاهی و مبارزه با ظلم و ستم بهترین و عالی ترین نمونه ها می باشند، به همین جهت است که با خواندن زیارت امام حسین «علیه السلام» احساس نیاز و عشق بیشتری به خداوند پیدا کرده و شعور و معرفی افزونتر نسبت به خداوند و دین او به دست می آوریم و همچنین روح ظلم ستیزی و مبارزه با استکبار و استثمار را در خود ایجاد می کنیم.

زیارت، مفسر و مبین دعاست به طوری که دعای بدون زیارت به جای رشد و بالندگی و سازندگی فرد و اجتماع، به فریبندگی و نادانی و گمراهی بشر دعوت می کند، زیرا دعای بدون زیارت، به معنای دعای بدون امامت است و دعای همراه زیارت، به معنای توحید همراه مبارزه با تضاد طبقاتی، مبارزه با فساد و منکرات فردی، اجتماعی و اقتصادی است. بنابراین با زیارت امام حسین «علیه السلام» و یاد او، خدای مستضعفان و محرومان و ستمدیدگان تاریخ در درون انسان زنده شده و تمام کسانی که در طول تاریخ با نام خدا و پیام آوران او به استضعاف و استثمار و استبداد مردم مشغول بوده و هستند، زیر سوال می روند که چرا دم از مناجات و (ارتباط با خدا زده و با همدستی شیاطین و اطاعت نفس، به خیانت و ظلم به مردم می پردازند). (۱۶)

انسان از طریق دعا و نیایش، خود را به خدا نزدیک می سازد و احساس می کند که درهای رحمت الهی بر روی او باز شده و در یک فضایی معنوی و ملکوتی سیر می کند و از این سیر روحانی، احساس رضایت می کند و در اثر ارتباط با خداوند، وجود خویش را تکامل یافته تر می یابد.

انگیزه دعا، احساس نیاز و احتیاجی است که تمام مخلوقات، به طور ذاتی دارا هستند و چون خدای متعال را بی نیاز می دانند، به او پناه می برند. البته بسیاری از مردم، از این نیاز فطری غافلند و لذا کمتر حال دعا پیدا می کنند، اما انبیا و اولیا «الله که ضعف و فقر آدمی را بهتر از ما می شناسند، در مسیر کمال خود و تقرب یافتن به خدای تعالی، بیشتر احساس نیاز می کنند و به دعا و مناجات با خدا می پردازند.

در حقیقت، انسان در حال دعا، از خویشتن خویش بیرون آمده و در فضای معنوی و روحانی خاصی قرار می گیرد، به طوری که در این حال از همه گسسته و به خدا می پیوندد و این توجه و ارتباط با مبدا هستی تأثیری شگرف در شخصیت انسان دارد و لذا درباره (دعا چنین گفته شده که: «دعا مغز عبادت و ستون دین و نور آسمان ها و زمین است.») (۱۷)

همانگونه که دعا، باب معرفت الله است، زیارت نیز باب معرفت ائمه معصومین «علیه السلام» است و انسان زائر از این باب، به عظمت امام پی می برد و به واسطه آن، درهای رحمت الهی را به سوی خود می گشاید و در یک فضای ملکوتی و معنوی قرار می گیرد.

در حقیقت، زیارت نوعی تعظیم و بزرگداشت مزور و نیز تعلیم زائر است. زیارت، هم ثنا و ذکر خداست که ولی همه نعمت هاست و هم معرفی رسول اکرم «صلی الله علیه و آله و سلم» و ائمه هدی «علیه السلام» که بزرگترین نعمت های آفریدگاران و کامل ترین اسوه و نمونه برای کسانی که در راه خودسازی هستند و به دنبال مربی و مقتدا و مرشد می باشند. انسان زائر، با شناختی که از امام و حجت خدا پیدا می کند، نمونه عملی زندگی خود را یافته و به پیروی از امام، همان صراط مستقیمی را که به بهشت منتهی می شود، می پیماید.

بنابراین، دعا و زیارت به عنوان دو روش در نظام تربیتی اسلام، مطرح می شوند و انسان ها می توانند با تکیه بر این دو روش تربیتی، خود را به بالا ترین مراحل کمال انسانی برسانند.

زیارت و دیدار امام معصوم که اسوه همه نیکی هاست، در روح مردم اثر می گذارد و دل های انسان ها را مجذوب معنویت او کرده (و آنان را به راه پیروی و اطاعت از اسوه های حسنه دعوت می کند و این زیباترین طرح و روش برای تربیت انسانهاست. (۱۸)

● علت تاکید بر زیارت

با بررسی روایات مربوط به زیارت، به خصوص روایات ذکر شده در کتب بحارالانوار و وسائل الشیعه، به این نتیجه می رسیم که اسلام می خواهد انسان ها در هر زمان و مکان و شرایط جغرافیایی و محیطی و... با الگوهای متعالی و مربیان حقیقی در تماس باشند و از مکتب آنان درس بگیرند. اگر انسان ها سنت حسنه و انسان ساز «زیارت» را فراموش کنند و از حضور در حرم مطهر ائمه طاهرين «علیه السلام» و اولیای الله محروم شوند، بیم آن می رود که در مسیر زندگی، الگوهای دیگر را جایگزین انسان های کامل که از جانب خدا معرفی شده اند، بنمایند و با تأثیرپذیری از الگوهای ناشایست، راه کمال و رشد خود را گم کرده و دچار حیرت (و سرگردانی شوند. (۱۹)

زیارت عملی عبادی است که دربردارنده مفهومی سیاسی و در عین حال برنامه ای تربیتی و سازنده است. زیارت قبور، به طور اعم و زیارت قبور ائمه و اولیای خدا «علیهم السلام» به طور اخص، آثار و ثمرات فردی، اجتماعی، اخلاقی، سیاسی و... فراوانی دارد. بدین جهت اخبار و روایات زیادی از جانب پیامبر اکرم «صلی الله علیه و سلم» و ائمه معصومین «علیهم السلام» رسیده که (در آنها به زیارت قبور مومنین و بالا خص زیارت اولیای خدا و پاکان و شهیدان راه خدا تشویق و ترغیب فرموده اند. (۲۰)

زیارت، یعنی حضور در برابر کسانی که به حق رسیده اند و حقیقت مرگ را به عیان دیده اند و چنین حضوری تأثیری عمیق در روح و دل انسان می گذارد. اگر زیارت به قصد قربت و رضای خدا و با معرفت کامل و بر طبق دستورات دین، انجام گیرد، به تدریج آثاری در روح و جان انسان می گذارد و صفات ناپسند او را تغییر می دهد و وجود انسان را به فضایل و محاسن اخلاقی آراسته نموده و او را به الگو و اسوه ای که در بردارد (انسان کامل) نزدیک می سازد.

زیارتگاه، محیطی آرام برای ارتباط انسان خاکی با حقیقت متعالی است که حاصل این ارتباط، نیل به معرفت حق و کمال واقعی انسان است.

زیارت، یک عبادت با ویژگی های مخصوص خودش می باشد و هدف غایی عبادات همان تزکیه نفس و آمادگی روح برای معرفت خداوند است.

زیارت، یک روش تربیتی است که در تمام ابعاد وجودی، انسان را دچار تغییر و تحول می سازد و نقاط ضعف او را به نقاط قوت و تاریکی ها را به روشنی ها بدل می کند.

زیارت، یک روش تربیتی موثر برای هدایت و سازندگی انسان است و انسان زائر به دیدار کسانی می رود که بهترین مربیان و معلمان نظری و علمی تربیت بوده و هدف آفرینش را به طور کامل در وجود خودشان تحقق بخشیده و تمامی انسان ها را به سوی این هدف والا دعوت نموده اند، چون تنها راه سعادت و تربیت بشر و بهترین راه کمال و رشد او، حرکت در صراط مستقیم و پیروی (از رهبران این راه است که از جانب خداوند برگزیده شده اند. (۲۱)

همانطور که می دانیم براساس تحقیقات روانشناسان در وجود انسان گرایش به تقلید از دیگران به طور نسبی وجود دارد و انسان فطرتاً نیاز به الگو دارد. اصل همانند سازی، یک عامل مهم برای احساس امنیت انسان است، چون فرد احساس می کند که الگوی او دارای قدرت برتر می باشد. اگر فرد با یک مدل نامناسب همانند سازی کند، احساس ناامنی و اضطراب فراوان می نماید. همانندسازی یکی از مهمترین مکانیسم های دفاعی و یکی از اساسی ترین فرایندهای اجتماعی شدن و در واقع پایه بسیاری از یادگیری هاست که به وسیله آن فرد تلاش می کند خصوصیات شخص دیگری را بپذیرد و در ویژگی های خویش ادغام کند. متأسفانه در جوامع امروزی، انسان از داشتن الگوهای سالم و کامل محروم بوده و وجود الگوهای منحط و مبتذل، ضربه مهلکی به جوامع

بشری وارد آورده است. با وجود پیشرفت عظیم تکنیک و صنعت و تمدن جدید، انسان امروز بیش از هر زمان دیگر به الگوی «انسان کامل» نیازمند است و اصولاً رنج و پریشانی و سرگردانی تمدن جدید، معلول نداشتن سرمشق زندگی و سرمشق معنویت و الگوهای خوب انسانی است. (۲۲) دکتر شریعتی گوید:

اگرچه در شرایط کنونی، انسان امروز بیش از هر زمان دیگر وسیله سفر و قدرت رفتن به سوی کمال را پیدا کرده، اما چون «راهنما ندارد و راهش مشخص نیست، راه را گم کرده است. انسان امروز بیش از همه توانایی رفتن را دارد، اما دانایی رفتن را ندارد و این پریشانی و سرگردانی، زاییده نداشتن الگو و رهبر است.» (۲۳) و نداشتن الگو و رهبر یا وجود الگوهای ناشایست، همواره مانع رسیدن انسان ها به رشد و تعالی واقعی و نیل به مقام ربوبی است. انسان در تأثیرپذیری از الگوهای فاسد و منحط، شخصیت حقیقی اش را از دست می دهد و از فلسفه زندگی و هدف خلقت خویش غافل می شود و در حالی که اشرف مخلوقات و فرمانروای طبیعت است، اسیر و برده الگوهای منحط و بی ارزش زمان خویش شده، تمامی ارزش های والای انسانی خود را فدای همین الگوهای ناشایست می نماید و در اثر چنین الگوگیری غلطی، به از خودبیگانگی دچار شده و خود حقیقی اش را فراموش می کند و همانگونه که قرآن فرموده، (۲۴) نتیجه این خود فراموشی، دوری از خدا و خدا فراموشی است و با فراموش کردن خداوند متعال، جوهره اصل خویش را که موجب برتری او نسبت به موجودات عالم است، از دست می دهد.

مکتب تربیتی اسلام با توجه به نیاز انسان به الگو، به منظور پاسخگویی به این نیاز فطری و ذاتی انسان، الگوهای متعالی را در اختیار انسان ها قرار داده و در هر زمان و شرایطی، امکان تماس و ایجاد ارتباط معنوی انسان با امام و الگو و اسوه حسنه را میسر می داند. این اسوه و الگو از دیدگاه مکتب ما، پیامبران و امامان بر حق و رهبران دینی هستند که در تمام ابعاد علمی و تربیتی و اخلاق فردی و اجتماعی، جهت دهنده و هدایتگر انسانها می باشند و در دل های مردم اثر می گذارند و اسلام بدین وسیله این خلا روحی انسان را پر نموده است و او را از حیرت و سرگردانی در انتخاب الگو، نجات می دهد و مسیر سعادت و کمال را به خوبی نشان می دهد.

وجود چنین الگوهای متعالی در مکتب اسلام نشانه ای بارز از توفیق آن مکتب در به ثمر رساندن آرمان های خویش است و حضور اسوه های متعالی در هر مکتب تربیتی، تعیین کننده میزان پویایی و تحول آفرینی آن مکتب می باشد. پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله و سلم» ائمه طاهرين «علیهم السلام» که بهترین مربی انسان هستند، مرکز و محور «زیارت» می باشند و انسان زائر با اعتقاد به جاودانگی روح آنان، در مزار مقدس و حرم مطهر این اسوه های هدایت سر تعظیم فرود می آورد و حضور چنین مربیان بزرگی را در برابر خود احساس می کند و در چنین شرایط روحانی، عبارت ارزنده «زیارتنامه» را بر زبان جاری و با خدای متعال و امام خویش، راز و نیاز می کند و در چنین ارتباط و تماس معنوی، بهره کامل و حظ وافر از محضر نورانی و مقدس امام همیشه جاوید خویش، کسب می نماید.

ائمه طاهرين «علیهم السلام» که همگی در راه هدایت انسان به سوی خداوند، به شهادت رسیدند و روح مطهر ایشان، حاضر و ناظر بر اعمال بندگان خداست با قدرت معنوی که دارند، نسبت به رفع حاجت ها و نیازهای مردم اقدام می نمایند و همان گونه که در دوران عمر بابرکت خویش به یاری انسان ها می شتافتند، پس از شهادت نیز، پناه مظلومان و یار ستمدیدگان و فریادرس بیچارگان هستند.

زائر با چنین درک و باوری از امام، در حرم مطهر آنان حاضر می شود و با حضور قلب و توجه خالصانه نسبت به وجود نورانی و مقدس ایشان، ابراز ارادت نموده و خود را از ابعاد محدود زمان و مکان خارج کرده و با توسلی پرشور و زیارتی عاشقانه، به دیدار این الگوهای متعالی و جاودانه می شتابد و در حد توان و ظرفیت روحی و معنوی خویش، از محضر پرفیض آنان کسب معرفت و نورانیت می نماید.

پس زیارت، یک روش تربیتی و یک عبادت سازنده برای از میان بردن غفلت مردم نسبت به امام و توجه بیشتر به وجود مقدس آنان است.

در پایان این محث سخن پروفیسور کرین (۲۵) را در اهمیت ولایت و زیارت و آثار تربیتی این عقیده شیعه نقل می کنیم:

وقتی من این مطلب را در یک سمینار در غرب عنوان نمودم که مکتب تشیع اعتقادش بر این است که در هر عصری باید یک «انسان کامل» باشد تا مجرای فیض و رابطه میان خلق و خالق قرار گیرد، برای تمام حضار در آن کنفرانس تازگی داشت. (۲۶) پروفیسور هائری کرین معتقد بود که

«در دنیا یگانه مذهب زنده و اصیل که نمرده است، مذهب شیعه می باشد چون قائل به وجود امام حی و زنده است»

بنابراین، فرآیند تربیتی زیارت، پویایی و سازندگی خود را در پرتو عقیده به ولا یت جلوه گر می سازد و زائر با تمسک به ولا یت امام معصوم، بالا ترین مراحل تربیتی و استکمالی را طی می نماید و با زیارت خود که نوعی احساس قرابت و نزدیکی با ولی خداست، محبت و عشق خود را نسبت به مزور بیان نموده و در پرتو این عشق و محبت و ولا یت و اطاعت راه کمال و قرب خداوند (را طی می نماید. (۲۷)

● تحلیل محتوای زیارت

وقتی که زائر به دیدار مزور می رود، پس از سلام و شهادت، هدف و انگیزه اش را از آمدن به زیارت مطرح می نماید و سپس دعا نموده و خواسته هایش را در حضور مزور بیان می کند. در این خصوص اگر عبارات متون زیارت ها را بررسی نماییم، پیام های تربیتی جالبی از آنها استنباط می کنیم. در اینجا به عنوان نمونه قسمتی از زیارت حضرت رسوال اکرم «صلی الله علیه و آله و سلم» را بررسی می کنیم که زائر پس از بیان آیه شریفه

(ولو انهم اذ ظلموا انفسهم جاوک فاستغفروا الله و استغفرلهم الرسول لوجدوا الله توابا رحیما) (۲۸)...

اگر آنها هنگامی که بر خود ستم کردند به سوی تو می آمدند و طلب آمرزش از خدا می کردند و پیامبر برای آنها آمرزش می ... طلبید، خدای را توبه پذیر و مهربان می یافتند. خواسته اش را عنوان می کند و خطاب به پیامبر «صلی الله علیه و آله و سلم» چنین می گوید:

(و انی اتیتک مستغفرا تائباً من ذنوبی و انی اتوجه بک الی الله ربی و ربک لیغفرلی ذنوبی) (۲۹)

نویسنده : شریف الزمان پهلوانی نژاد

پی نوشت

زیارت / ۷- ۱

مفردات راغب/ ۲۱۷- ۲

زیارت / ۸- ۳

مقام ولا یت / ۴- ۴

آثار تربیتی زیارت/ ۷- ۵- ۴

«زائر» به معنی «دیدار کننده» و «مزور» به معنی «کسی که زیارت می شود» - ۵

الشوری/ ۲۳- ۶

الفجر/ ۳۰- ۲۷- ۷

آثار تربیتی زیارت/ ۱۰- ۹- ۸

الشوری / ۲۳- ۹

زیارت عاشورا- ۱۰

زائر ۱۰/، اردیبهشت ۷۱- ۱۱

صلوات ماه شعبان- ۱۲

الحج/ ۳۲- ۱۳

زائر ۱۱/، اردیبهشت ۷۱- ۱۴

آثار تربیتی زیارت / ۱۳- ۱۵

شرح زیارت عاشورا/ ۱۶- ۱۹-۲۰

اصول کافی، ج ۲/۲۴۸، ح ۱- ۱۷

آثار تربیتی زیارت / ۱۸- ۷۳-۷۷

آثار تربیتی زیارت / ۷۶ - ۷۵ - ۲۱

امت و امامت / ۹۹ - ۲۲

همان / ۱۰۶ - ۲۳

ولا تكونوا كالذين نسوا الله فانسيهم انفسهم» (الحشر/ ۱۹) «- ۲۴

استاد شیعه شناس دانشگاه سوربن فرانسه بود (cardin Hanriy) مسیو هانری کرین- ۲۵

مهر تابان، مصاحبات علا مه طباطبایی با هانری کرین/ ۴۶- ۴۷- ۲۶

آثار تربیتی زیارت / ۱۴۶- ۲۷

النسا/ ۶۴- ۲۸

«مفاتیح الجنان/ ۵۷۰ زیارت حضرت رسول» ص- ۲۹

دبیر آموزش و پرورش منطقه ۳

منبع : روزنامه مردم سالاری